

Emmanuel Carrère

Yoga

Traducere din limba franceză și note de
Tristana Ir

Editori:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:
Magdalena Mărculescu

Redactare:
Irina Tudor Dumitrescu

Design și ilustrație copertă:
Andrei Gamarț

Director producție:
Cristian Claudiu Coban

DTP:
Mirela Voicu

Corectură:
Irina Mușătoiu
Rodica Crețu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CARRÈRE, EMMANUEL

Yoga / Emmanuel Carrère ; trad. din lb. franceză și note de Tristana Ir. - București :
Editura Trei, 2021
ISBN 978-606-40-1193-0

I. Ir, Tristana (trad.)

821.133.1

Titlul original: Yoga
Autor: Emmanuel Carrère

Copyright © P.O.L Editeur, 2020

Copyright © Editura Trei, 2021
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN 978-606-40-1193-0

I

Țarcu

Sosirea

Pentru că trebuie să încep de undeva relatarea acestor patru ani în care am încercat să scriu o cărțuție subtilă și hazlie despre yoga, am înfruntat lucruri atât de puțin subtile și hazlii, ca terorismul și criza refugiaților, m-am prăbușit într-o asemenea depresie melancolică, încât a fost nevoie să mă las internat vreme de patru luni la spitalul Sainte-Anne, în sfârșit, mi-am pierdut editorul care, pentru prima oară în treizeci și cinci de ani, nu va citi o carte pe care am scris-o, pentru că trebuie, așadar, să încep de undeva, aleg dimineața aceasta de ianuarie 2015 când, închizându-mi rucsacul, m-am întrebat dacă merita să-mi iau telefonul de care oricum urma să mă despart acolo unde mă duceam ori să-l las acasă. Am ales varianta radicală și, de-abia ieșit din clădire, mi s-a părut nemaipomenit că m-am fofilat fără să mă întâlnesc cu nimeni. Încă o abatere a fost să iau trenul din gara Bercy, un satelit al gării Lyon, modest și deja provincial, specializat în Franța rurală. Vagoane vetuste, compartimente în stil vechi, șase locuri la clasa întâi, opt la a doua, într-un maro și un gri-verzui care-mi aminteau de trenurile din îndepărtata

mea copilărie, în anii şaizeci. Câţiva pifani dormeau, întinşi pe banchete, de parcă nimeni nu i-ar fi prevenit că serviciul militar nu mai există. Întoarsă spre geamul plin de praf, singura mea vecină se uita cum trec sub o ploaie mărunţă şi cenuşie clădirile cu graffitiuri de la ieşirea din Paris, apoi din periferia estică. Era o tânără care arăta şi era îmbrăcată ca o iubitoare de drumeţii, echipată cu un rucsac enorm. M-am întrebat dacă avea să se plimbe prin Morvan, aşa cum mi se întâmplase s-o fac odinioară, plecând din Vézelay şi în condiţii defel mai milostive, sau dacă se ducea, cine ştie?, în acelaşi loc ca şi mine. Intenţionat nu luasem cu mine nicio carte şi mi-am petrecut toată călătoria — o oră şi jumătate — lăsându-mi privirea şi gândurile să vagabondeze, într-un soi de molcomă nerăbdare. Fără să ştiu cu adevărat ce anume speram, aveam mari aşteptări de la aceste zece zile rupt de toate, fără să pot fi contactat, de neatins. Îmi observam aşteptarea, îmi observam molcoma nerăbdare. Era interesant. Când trenul s-a oprit la Laroche-Migennes, tânăra cu rucsacul cel mare a coborât în acelaşi timp cu mine şi, ca şi mine, ca vreo alte douăzeci de persoane, s-a îndreptat, în faţa gării, spre platforma unde o navetă trebuia să vină să ne ia. Cum nimeni nu cunoştea pe nimeni, am aşteptat-o în tăcere. Fiecare se uita la ceilalţi întrebându-se până la ce punct păreau normali. Aş fi zis că da, păreau mai degrabă normali. Când a sosit autocarul, unii s-au aşezat doi câte doi, eu, singur, dar, chiar înainte de plecare, o femeie de vreo cincizeci de ani, trasă la faţă, dar frumoasă şi cu o expresie serioasă, a urcat ultima şi a ocupat locul de lângă mine. M-a salutat rapid, aproape în şoptă, apoi

a închis ochii, dând de înțeles fără ostilitate că nu ținea să intre în vorbă. Toată lumea tăcea. Autocarul a ieșit foarte repede din oraș și a început să circule pe drumuri foarte înguste, trecând prin niște cătune unde nimic nu părea să fie deschis, nici măcar obloanele. După o jumătate de oră a luat-o pe un drum neasfaltat, mărginit de stejari, și s-a oprit într-o zonă cu pietriș, în fața unei ferme scunde. Am coborât, bagajele ne-au fost date jos din cală și apoi am pătruns în clădire, prin intrări separate: una pentru bărbați, alta pentru femei. Ne-am trezit, numai bărbați, într-o sală enormă amenajată ca o cantină școlară, luminată de neoane, cu pereții vopsiți într-un galben spălăcit și împodobiți cu afișe mici pe care erau caligrafiate citate din înțelepciunea budistă. Erau și câteva chipuri noi, oameni care nu se aflaseră în autocar și care, probabil, veniseră cu mașina. La o masă din placaj lăcuit, un tânăr cu o față deschisă și simpatică, îmbrăcat cu un tricou cu mâneci scurte în vreme ce toată lumea purta cel puțin un pulover sau un polar, îi primea unul câte unul pe nou-veniți. Înainte să te duci la el trebuia să completezi un chestionar.

Chestionarul

După ce mi-am luat un ceai, pe care ni-l turnau în niște pahare de cantină răsucind robinetul de la un samovar mare din tablă cositorită, m-am așezat în fața chestionarului. Patru foi pline. Primele pagini nu cereau cine știe ce efort de gândire: stare civilă, persoane de

contactat în caz de urgență, probleme medicale, tratamente în curs. Am precizat că eram sănătos, dar că suferisem de câteva ori de depresie. Apoi eram rugați să spunem: 1. cum aflasem de *Vipassana*; 2. ce experiență aveam cu meditația; 3. în ce moment al vieții ajunseserăm; 4. ce așteptări aveam de la stagiul. Cum spațiile rezervate răspunsurilor nu depășeau o treime din pagină, m-am gândit că, dacă aș fi vrut să mă apuc serios fie și numai de a doua întrebare, ar fi trebuit să scriu o carte întregă și că, tocmai, venisem aici ca să scriu cartea cu pricina — lucru despre care n-aveam să scot o vorbă. Cu prudență, m-am mărginit să spun că practicam meditația de vreo douăzeci de ani, că practica aceasta fusese prea multă vreme legată de tai chi chuan (am precizat, între paranteze: „mica circulație“, ca să se înțeleagă că nu eram chiar un începător) și, în prezent, de yoga. Cu toate acestea, rămânea neregulată și nădăjduiam să o dezvolt mai mult, motiv pentru care mă înscriusesem la un stagiul intensiv. Cât despre „momentul vieții în care ajunsesem“, adevărul era că mă aflam într-un moment bun, un ciclu extrem de favorabil care dura de aproape zece ani. Era chiar uimitor, după atâția ani, când la această întrebare aș fi răspuns de fiecare dată că o duceam rău, foarte rău, și că momentul în care ajunsesem era în mod cu totul special un dezastru, să pot răspunde, fără să mint, ba chiar minimizându-mi mai degrabă bafta, că, pe cinstea mea, eram bine, că nu mai trecusem de ceva vreme printr-un episod depresiv, că n-aveam probleme, nici în amor, nici familiale, nici în viața profesională, nici cu banii — singura problemă pe care o aveam, și era, desigur, una, dar una de

răsfățat al soartei, era un ego supradimensionat, despot, a cărui influență năzuiam s-o reduc, iar meditația este făcută exact pentru așa ceva.

Ceilalți

În jurul meu sunt vreo treizeci de bărbați în tovărășia cărora am să mă așez și am să tac vreme de zece zile. Îi privesc pe ascuns. Mă întreb care dintre ei e în criză. Care are, ca și mine, o familie. Care e singur, părăsit, sărac, nefericit. Care e fragil, care e solid. Care riscă, în vertijul tăcerii, să-și piardă cumpătul. Toate vârstele sunt reprezentate, între douăzeci și, aș zice eu, șaptezeci de ani. Variate sunt și condițiile sociale: profesorul de liceu căruia îi place campingul, naturist, vegetarian, fan al misticilor orientale; tipul tânăr cu *dreadlocks* și căciuliță peruviană peste care ai putea să dai printre activiștii *No Border* de la Calais, unde nu de mult am făcut un reportaj; kinetoterapeutul sau osteopatul practicant de arte marțiale; și apoi alții, care ar putea la fel de bine să fie violoniști sau casieri la SNCF, imposibil de zis. Pe scurt, tipul de clientelă destul de pestriță peste care dai prin *dojo*-uri și prin pensiunile de pe drumul spre Compostelle. Cum Nobila Tăcere, așa cum zic ei, nu a intrat încă în vigoare, putem să vorbim și trag cu urechea la conversațiile micilor grupuri care s-au format, în timp ce, dincolo de geamurile mici și aburite, începe să se lase, foarte devreme, foarte adânc, întunericul. Toate bat spre ceea ce ne așteaptă de mâine-dimineapă

încolo. Mereu aceeași întrebare: „Și tu, e pentru prima oară?” Aș zice că suntem jumătate nofiți, jumătate veterani. Primii, curioși, nerăbdători, neliniștiți, ceilalți, aureolați de prestigiul experienței și, printre aceștia, un omuleț care îmi amintește de cineva, dar nu știu de cine, și asupra căruia, negativist cum sunt de felul meu, mă concentrez imediat: țăcălie ascuțită, purtând un pulover jacard cu mult roșu-închis, jucând cu o penibilă îngâmfare rolul înțeleptului zâmbitor, blajin, plin de idei despre alinierea chakrelor și beneficiile detașării.

Teleportare la Tiruvanamalai

Prima oară când am auzit pomenindu-se despre *Vipassana* a fost în India, în primăvara lui 2011. Ca să termin o carte, închiriasem o casă la Pondichéry unde am stat două luni, fără să schimb aproape nicio vorbă cu nimeni. Zilele mele, cu un program imuabil, începeau cu cititul ziarului *Times of India* în singura cafe-nea unde, după câte știam eu, făceau espresso. Apoi, mergând pe străzi cu intersecții în unghi drept și care, mărginite de clădiri coloniale dărăpănate, se numesc calea Aristide Briand, strada Pierre Loti sau bulevardul Maréchal Foch, mă întorceam cu un pas gânditor să lucrez la romanul meu de aventuri rusec, *Limonov*. Mă băgam în pat foarte devreme, la ora la care nenumărații maidanezi de la Pondichéry încep un concert de lătrături în care am învățat să disting câteva voci, și mă sculam tot foarte devreme, trezit de răsăritul soarelui

și de orăcăitul câtorva gecko. Această rutină cazanieră, fără vizitat muzee ori monumente, fără chestii turistice obligatorii, este idealul meu de călătorie în străinătate. O dată m-am dus totuși la Tiruvanamalai, care este un spațiu sacru al spiritualității indiene, căci acolo a trăit și a predat marele mistic Ramana Maharshi și încă mai există ashramul lui. Sfântul loc mi-a făcut o impresie foarte proastă: adunătură ca la bâlci de guru și seminare spirituale, care atrag haite de așa-ziși sadhu occidentali, jigăriți, buimaci, jechoși, dând pe-afară de-atâta îngâmfare și, totodată, suferință — și nici nu-mi trece altceva prin minte când practicanții de yoga îmi vorbesc despre stagii în India unde nădăjduiesc să se împărtășească din ancestralele învățături ale marilor maștri. După părerea mea, Tiruvanamalai sau Rishikesh, acolo unde se presupune că s-a născut yoga, sunt locurile din lume unde ai cele mai mici șanse să te înfrunți din învățătura unui mare maestru, la fel de mici ca acelea de a da peste un pictor original în piața du Tertre. Bertrand și Sarah, singurii prieteni pe care mi-i făcusem la Pondichéry, mă recomandaseră unui francez care locuia acolo. Îmbrăcat într-o togă de culoare liliachie, se numea Didier, dar oamenii îi spuneau Bismillah. Când i-am pus câteva întrebări despre parcursul său spiritual, Bismillah mi-a mărturisit că o etapă importantă pentru el fusese un stagiu *Vipassana*: zece zile de meditație intensivă care, așa cum zicea el, îi băgaseră mințile în cap. Practicând și eu la un nivel mai mic meditația și neavând *a priori* nimic împotriva băgării minților în cap, aveam chef să știu mai multe, dar mi-am mai pierdut din ardoare când am aflat că, în etapa următoare a parcursului său

spiritual, Bismillah ajunsese tot la Tiruvanamalai, atras de perspectiva unui seminar de teleportare. Fusesse, așa cum o și mărturisea, dezamăgit. Chestie care m-a pus pe gânduri. Teleportarea constă în deplasarea instantanee dintr-un loc într-altul și doar cu puterea minții. Te evapori la Madras, în clipa următoare reapari la Bombay. O variantă este bilocația: ești în două locuri *în același timp*. Mai multe tradiții le atribuie asemenea isprăvi unor sfinți mari și rari, precum Iosif din Copertino, dar autoritățile religioase rămân prudente în asemenea chestiuni, ca să nu mai zic de oamenii de știință. M-am întrebat dacă un tip care speră să treacă printr-o asemenea experiență înscriindu-se pe internet la un seminar deschis tuturor, cam cum ar spera să vadă un calcan înscriindu-se la o zi de scufundări, dădea dovadă de o minte exemplar de deschisă sau dacă, pentru a lua de bună o asemenea neghiobie — și pentru ca apoi să se declare dezamăgit —, nu cumva era cam tembel.

Camera mea

Îmi fac griji din pricina cazării. Au camere individuale și dormitoare și bineînțeles că aș prefera o cameră individuală, dar, presupun eu, toată lumea preferă o cameră individuală și nimic nu-mi îngăduie să dovedesc că eu am mai multă nevoie de una decât altul. Într-un alt cadru, banii ar rezolva problema: cele mai bune locuri le-ar reveni celor mai bogați și n-aș avea de ce să-mi bat capul. Dar aici suntem găzduiți

gratis. Formarea, cazarea, mâncarea, totul e gratis. Ni se sugerează doar ca la sfârșit să facem o donație, fiecare după posibilități și fără ca nimeni altcineva să știe suma. Trebuie să existe un alt criteriu. Totul depinde, poate, de ordinea sosirii sau e la întâmplare? Tras la sorti? Ducându-i chestionarul completat tânărului simpatic care joacă rolul de recepționar, îi pun întrebarea zâmbindu-i ușor, a curiozitate amuzată, complice, pentru cazul, după părerea mea puțin probabil, în care totul ar fi pur și simplu după cum are el chef, iar el îmi răspunde, zâmbind la rândul lui, că nu, nu se trage la sorti: locurile sunt atribuite după vârstă, camerele individuale sunt date celor mai bătrâni. Așa că tot n-am de ce să-mi bat capul. Tânărul simpatic îmi înmânează cheia, cu care ies în grădina udă ce se întinde în spatele clădirii principale. La stânga se află un hangar imens în care o să petrecem cam zece ore pe zi vreme de zece zile, la dreapta, trei rânduri de bungalow-uri din lemn prefabricat. Al meu e în rândul din față. Zece metri pătrați, cu linoleum pe jos, un pat de o persoană, sub pat, o ladă din plastic cu cearșafuri, plapumă și pernă, apoi un duș, o chiuvetă și o toaletă, un dulap mic: strictul necesar, strălucind de curățenie. Și bine încălzit, lucru important iarna în Morvan. Singura sursă de lumină, în afara luminatorului din cadrul ușii, pe care o perdea îl poate acoperi: un bec chior din tavan. Nu e prea vesel, mi-ar fi plăcut o lampă de căpătâi, dar cum se presupune că nu o să citim... Îmi fac patul, îmi pun lucrurile în dulap: haine călduroase și confortabile, pulovere groase, pâslari, cochetăria n-are ce să caute aici. Covorul meu de yoga. O statueta din teracotă care reprezintă niște

gemeni. Doisprezece centimetri înălțime, forme pline și rotunde: o femeie iubită mi-a oferit fetișul acesta discret pe care îl iau cu mine peste tot. Fără cărți, fără telefon, așadar, fără tabletă și fără inevitabilele încărcătoare. La sosire, tânărul simpatic m-a întrebat dacă am de lăsat spre păstrare vreunul dintre obiectele acestea: există un birou pentru bagaje prevăzut pentru așa ceva. Am răspuns cu mândrie că nu, m-am descotorosit de toate înainte să vin. Oare toată lumea respectă cu la fel de multă grijă instrucțiunile acestea de care am aflat când m-am înscris, cu două luni mai devreme? Am semnat, e adevărat, ne-am luat angajamentul de a ne lipsi vreo zece zile de distracțiile acestea, de a nu comunica cu exteriorul, dar, dacă trișăm, cine o să ne verifice? M-ar mira dacă ar veni pe neașteptate să controleze camerele și dormitoarele ca să confiște cărțile sau telefoanele mobile introduse clandestin.

Sau ar face-o?

Coreea de Nord?

Stagiile *Vipassana* sunt antrenamentul de tip comando într-ale meditației. Zece zile, zece ore pe zi, fără o vorbă, rupti de toate: chestia *hard*. Pe forumuri, mulți se declară satisfăcuți și câteodată transformați de experiența aceasta dificilă, alții o denunță ca pe o formă de racolare sectară. Descriu locul ca pe un lagăr, conferința cotidiană, ca pe-o spălare pe creier, fără

să îngăduie nicio discuție, darămite contradicție. E Coreea de Nord. Tăcerea silită, izolarea, o alimentație insuficientă debilitază mecanismele de apărare ale participanților și îi transformă în zombi. Chiar dacă te simți foarte rău, nu ai voie să pleci. Nu, pledează apărătorii, dacă ai chef să te cari, te cari, nimeni n-o să te împiedice, numai că nu e deloc indicat să pleci și mai ales te angajezi de unul singur să n-o faci. Dialogurile acestea mi-au stârnit curiozitatea, dar fără să mă îngrijoreze: nu cred că risc să fiu racolat de vreo sectă, sunt curios să văd. „Veniți de vedeți“, le zice Hristos oamenilor care au auzit despre el tot felul de zvonuri contradictorii, iar aceasta mi se pare că rămâne cea mai bună politică: veniți să vedeți, cu cât mai puține prejudecăți cu putință sau, măcar, având conștiința acestor prejudecăți.

Zafu în Bretania

M-am însurat de două ori și de două ori am încropit albume cu fotografii de familie. Când te desparti, nu știi la cine o să rămână albumele acestea. Copiii le privesc cu nostalgie, pentru că arată vremurile când ei erau mici, când părinții se iubeau așa cum ar trebui să se iubească, când lucrurile nu luaseră încă o întorsătură nefericită. Eu și Anne, prima mea soție, ne petreceam vacanțele de vară în Bretania, la capul Arcouest, unde închiriam o casă deteriorată, prost întreținută pentru că era în indiviziune și niciunul dintre coproprietari nu vedea de ce să fi schimbat el un bec, el, și nu frații și surorile, dar minunată. În fața insulei Bréhat domina oceanul la care ajungeam pe un drum de pădure atât de povârnit și de puțin umblat, că, vară de vară, trebuia să-l curățăm cu cosorul. Anne era incredibil de frumoasă, purta bluze marinărești și un impermeabil galben, eu aveam părul lăsat pe frunte și niște ochelari mici și rotunzi: aș fi vrut să par un om în toată firea, arătam ca un adolescent. Dimineața ne duceam la brutăria din sat să luăm clătite, iar seara, la pescărie ca să cumpărăm crabi. Printre atâtea imagini cu

băieții noștri, în albumul meu îl vezi pe Gabriel, la trei sau patru ani, făcând împreună cu mine, pe plajă, succesiunea aceea canonică de posturi de yoga numită salutul soarelui, iar pe Jean-Baptiste râzând frumos și cu bună dispoziție, un răs de copil fericit, stând pe un *zafu*. Fotografiiile acestea datează practicile despre care vorbesc aici. Atestă faptul că, la începutul acela al anilor nouăzeci, eu aveam deja un *zafu*. Mă așezam deja pe el, dimineața devreme, când aveam grijă să mă trezesc înaintea tuturor ca să-mi observ respirația și fluxul gândurilor. Dacă nu știți, un *zafu* este o pernuță japoneză, rotundă și compactă, special concepută ca să favorizeze stabilitatea și verticalitatea în meditație. Pe acest *zafu* de culoare neagră băieții noștri se distrau numindu-l Zafu de parcă ar fi fost un animal de companie, al doilea câine al casei, primul fiind o corcitură chioară și râioasă care trăia pe undeva prin vecini și venea să ne vadă zi de zi și căruia îi spuneam „bietul moș“. Știu că amintirile acestea nu sunt interesante decât pentru mine, pentru Anne și pentru băieți, că suntem singurele patru persoane de pe lumea aceasta pe care pot să le facă să zâmbească ori să plângă, dar ce păcat, cititorule, ce păcat!, trebuie să înduri când autorii povestesc soiul acesta de lucruri și nu le taie la relectură, așa cum s-ar cuveni, pentru că le sunt de mare preț și pentru că le scriu și pentru a le salva.